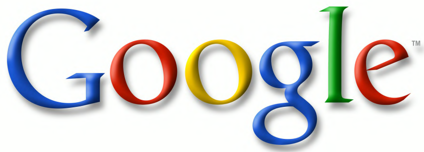
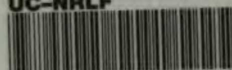
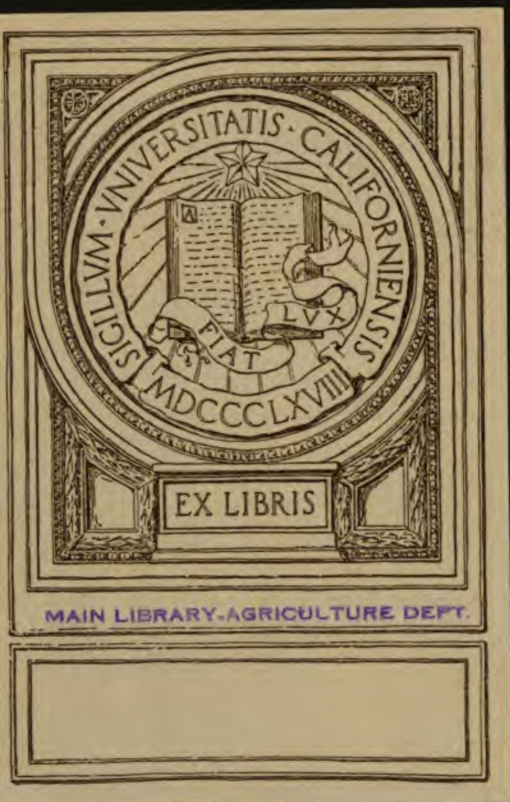

DET DANSKE HEDESELSKAB

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
LVX
FIAT
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

Medlemsbidraget betales inden Udgangen af Aarets første 3 Maaneder til vedkommende Forretningsfører.

Det danske Hedeselskab.

Organisation og Virksomhed.

Hedesagens Fremgang

1866—1887

m. m.

Udgivet af det danske Hedeselskab, Aarhus.

Aarhus.
Trykt hos Brødr. Backhausen.
1888

Korrespondance, Afhandlinger og Avertissementer bedes sendte til Hedeselskabets Kontor i Aarhus. Selskabets Medlemmer anmodes om stadig at holde vedkommende Forretningsfører bekjendt med deres Adresse.

Tidsskriftet vil udgaa omtrent 1 Gang hver Maaned og blive sendt uden Vederlag til Selskabets Medlemmer. — Prisen paa Avertissementer er 20 Øre for Petitlinien eller dennes Plads.

Indtrædende Medlemmer indtegnes hos Selskabets Forretningsførere. Medlemsbidraget er enten aarlig mindst 4 Kr. eller en Gang for alle mindst 100 Kr. Større Bidrag modtages med Taknemlighed.

Det danske Hedeselskab.

I. Oversigt over dets Organisation og Virksomhed.

Selskabet stiftedes i 1866, idet 100 bekjendte og ansete Mænd mødtes efter Opfordring af Oberstlieutenant Dalgas med Flere, for at forhandle om en Virksomhedsplan og sætte Foretagendet i Gang. Den da valgte Bestyrelse, Hofjægermester Mourier-Petersen, Formand, Justitssekretær Morville og Oberstlieutenant Dalgas, fungerer endnu. Sidstnævnte er administrerende Direktør, og Selskabets Kontor er i Aarhus.

Virksomhedsplanen gaaer efter Lovene ud paa at fremme Opdyrkningen af de jydske Heder, som i 1866 udgjorde c. 140 □ Mile og nu i 1887 c. 100 □ Mile; dog kun gjennem Anlæg af Engvandingskanaler, Plantningsanlæg, Afvanding af sumpede Arealer og Tilvejebringelse af Mergel; samt gjennem Undersøgelser af Jordbund, Udgivelsen af Skrifter m. m.; Alt paa den Maade, at der gives Hedeboerne gratis Veiledning ved disse Arbeiders Udførelse. Derhos er der deels af Hedeselskabet men især af Staten og det Classenske Fideicommis givet Beboerne et direkte Tilskud til Hjælp ved Arbejdets Udførelse samt til Anskaffelse af Planter, der fordeles gjennem Selskabets c. 60 Smaaplantningsforstandere.

Bestyrelsen aflægger Regnskab til et Repræsentantskab af c. 20 Medlemmer. Selskabets Medlemmer, fortiden c. 4000, betale aarligt 4 Kroner eller mere gjennem Selskabets c. 100 Forretningsførere, der blive valgte mellem ansete og indflydelsesrige Mænd, og som opkræve Bidragene, modtage Indmeldelse af nye Medlemmer osv.

Medlemsbidragene samt Bidrag fra Stiftelser m. m. udgjøre fortiden, det er i 1887, c. 23000 Kr. Desuden erholder Selskabet et direkte Tilskud af Staten, fortiden aarligt 16000 Kr.; foruden 55000 Kroner, der af Ministeriet dog tilstilles direkte til Hedeplan-

tagerne som Statstilskud; og endelig 15000 Kr., der gjennem Smaaplantningsforstanderne anvendes til gratis Uddeling af Planter eller af Planter for halv Pris. Selskabets samtlige Indtægter have i de sidste 10 Aar været mellem 53000 og 56000 Kr. aarligt, foruden de Beløb som Hedeplantagerne og Smaaplantningerne erholde fra Staten og som i de sidste 10 Aar have udgjort aarligt mellem 8000 Kr. (1877) og 70,000 Kr. (i 1887).

Bestyrelsen, den administrerende Direktør, Repræsentanterne, Forretningsførerne og Smaaplantningsforstanderne ere ulønnede, men erholde deres Udgifter dækkede.

Selskabets lønnede Funktionærer bestaae af 1 Regnskabsfører, 1 Revisor og 1 Skriver; endvidere 7 Skovridere og 7 Plantningsassistenter, der lede samtlige Plantningsarbeider og stadigt reise omkring i Heden; fremdeles 1 Eng-Ingeniør og 1 Engformand, som lede Kanal- og Enganlægene, 2 Mergelsøgere; samt i Selskabets egne Plantager 5 Plantører, ialt 26 Personer. De større af de Plantager, der ikke eies af selve Selskabet, have desuden hver en Plantør, der lønnes af Plantagens Eier.

Selskabet udgiver et Tidsskrift, der udkommer 6 Gange aarligt og fordeles gratis til Medlemmerne. Desuden har det udgivet en Række Smaapiecer, indeholdende Veiledning til Anlæg af større og mindre Plantninger og af Planteskoler, til Anlæg og Vedligeholdelse af Enge, til Opdyrkning og Afvanding af Moser; og disse Piecer uddeles i Reglen gratis til de Hedeboere, som udføre slige Arbeider, samt til indtrædende Medlemmer. Fremdeles har det udgivet en Beskrivelse af Hedernes Beskaffenhed, en Fremstilling af Fortidsskovene i Hedeegnene, samt Artikler angaaende Hede- og Plantningsforhold i andre Lande. Selskabet har hidtil ikke betalt noget Honorar til Forfatterne af disse Skrifter og Piecer. Det meste er forfattet af ovennævnte Oberstlieutenant Dalgas, Resten af Selskabets Skovridere og Ingeniører.

Bestyrelsen og Funktionærerne have jevnlig holdt Foredrag omkring i Landet, foruden at der er afholdt en meget stor Mængde offentlige Møder, hvor de paagjældende projekterede Foretagender bleve fremviste og discuterede. Repræsentantskabet møder een Gang aarligt, og hvert andet Aar foretager det en større Excursion for at at besee et eller andet Arbeide.

Da Selskabet er et praktisk Selskab, har det selv indkjøbt 5 større Hedearealer paa ialt c. 3700 Tdr. Land, nemlig:

Birkebæk Plantage i Arnborg Sogn, Ringkjøbing Amt	1450	Tdr.	Ld.
Hesselvig do. og Enganstalt i Skarrild Sogn Ringkjøbing Amt	950	—	„
Hesselvig vestre Plantage i Skarrild Sogn, Ringkjøbing Amt	320	—	„
Lyng Plantage i S. Felding Sogn, Ringkjøbing Amt	280	—	„
Døvling Plantage i S. Felding Sogn, Ringkjøbing Amt	580	—	„
Skarrild Plantage i Skarrild Sogn, Ringkjøbing Amt	120	—	„

hvor det for egen Regning udfører Plantningskulturer og Enganlæg; Alt deels for, at dets faste Personale stadigt kan holdes i Øvelse, deels for at det kan uddanne Elever, og især for, at det gjennem større Forsøg kan faae Lejlighed til at løse endeel af de mange vanskelige Opgaver, som Hedeforholdene indeholde. Til disse Selskabets egne Kulturer og Forsøg anvender det aarligt c. 6000 Kr. foruden Statens Tilskud til disse 5 Plantager.

Med Hensyn til hver enkelt af de forskjellige Virksomhedsgrene bemærkes endvidere:

1. Hedegeografi.

Resultatet af Selskabets Undersøgelser i denne Retning foreligger i den udgivne Piece: „Geografiske Billeder fra Heden“, hvis Hovedindhold er, at Størstedelen af vort Hedeareal kan inddeles i „Flader“ og „Bakkeøer“.

Fladerne vise sig næsten horizontale, medens Bakkeøerne hæve sig op over Fladerne som Øer i et Hav. Fladerne have et ensartet Underlag, nemlig grovt leerfrit Sand, dækket af et tyndt Ahllag og fattig Hedemuld; men da de tillige ligge under Bakkeøerne, findes ogsaa der de store Hedemoser og Kjærjorder og Hovedparten af Hedens Vandløb. Moserne og Kjærjorderne ere Fladernes bedste Jordsmon og indtage et betydeligt Areal, maaske mere end 10 □ Mil, saa at Fladerne ingenlunde ere saa fattige, som Mange antage. I de større Dele af Fladerne er Ahlen uvæsentlig, som oftest kun faa Tommer tyk, og den lægger ingen synderlig Hindring for Jordens Bearbeidning til Plantningsbrug. I de fugtige Dele af Fladen, det er under Muld- og Tørvelaget, findes i Reglen en tyk Ahl, som dog ikke er generende, da den dækkes af flere Fod Kjærmuld og Mosejord. Saagodt som overalt kan der tilvejebringes tilstrækkelig Afledning fra Kjærjorderne og Moserne; Fladernes tørre Partier ere ikke skikkede til

Agerbrug, men vel til Plantning; Kjærjorderne og Moserne e derimod godt skikkede til Agerbrug, navnlig naar Mergel kan skaff i Nærheden. Vandløbene i Fladerne ere i Reglen store og dy indskaarne. Da Aavandet kommer fra opdyrkede Arealer, er det r godt Vandingsvand, og da Vandløbene, der alle vise imod Vest elle Nord, have et rigeligt Fald, er det muligt at benytte dette Van til Enganlæg i stor Maalestok.

Bakkeøerne ere overalt stærkt kouperede, med stadigt vexlende Underlag, bestaaende af fint Sand med mere eller mindre Leer, og stundom findes stærkt levede Jorder; Ahl findes kun paa Skrænter i Nærheden af Vandløb og overhovedet i Dalene. Vandløbene ere i Reglen smaa, men ere dog ofte forsynede med gode Enge; den bedre Deel af Bakkeøerne er allerede opdyrket, de øvrige Dele egne sig i Reglen fortrinligt til Plantning.

2. Mergelundersøgelse.

Mergel findes saa godt som overalt i Bakkeøerne, og i Reglen er det fin skifret Brunkulsmergel, indeholdende fra 5 til 50% Kalk. I Fladerne er det derimod vanskeligt at finde Mergel; det ovennævnte grove Fladesand har nemlig en betydelig Dybde fra 20—50 Fod og derover, og først herunder findes Jordlag af lignende Beskaffenhed som i Bakkeøerne, altsaa indeholdende Leer og Mergel Paa de Steder, hvor Aaløbene have indskaaret sig dybt ned i Fladen, have de stundom naaet Leer og Mergellagene; og her er man derfor af og til istand til at oparbeide Mergelen; dog ere Fladerne i Reglen henviste til den Mergel, der findes i de omliggende, ofte fjerntliggende Bakkeøer.

Hedeselskabet har engageret 2 faste Mergelsøgere, som Selskabet udlaaner til de Hedekommuner og Foreninger af Lodseiere, der maatte ønske det, og det afholder Størstedelen af Udgifterne ved disse Undersøgelser, der have ført til, at der er funden 904 nye Mergelgrave. Desuden har det gratis ledet Bygningen af to ialt 6 Mile lange Mergelbaner, hvorpaa transporteres Mergel fra tvende Bakkeøer til de mergelfattige Egne i Fladerne omkring Sunds og langs Grindstedaa. Staten har ydet rentefrie Laan til disse to Anlæg. Banerne have kostet c. 40,000 Kr. pr. Mil inclusive Materiel, ialt c. 1/4 Million Kr.

Den større Deel af de fundne Mergelgrave have en betydelig Værdi for Hedeboerne, ofte Tusind Kroner og derover pr. Styk.

3. Engkultur.

Agerbruget i Heden støtter sig til Engene, Kjærjorder og Mosejorder, men især til Enge. De som oftest tørre, sandede Agre udfordre stadigt extraordinaire Tilskud, der lettest tilveiebringes gjennem Høavl. Det er derfor af Betydning for Heden at forøge og forbedre Engarealet.

Til Engvanding udfordres tilstrækkeligt Vandingsvand. Hedeselskabet har især beskjæftiget sig med Tilvejebringelsen af dette Vand ved Anlæg af Vandingskanaler, fordi der netop ved disse ofte vanskelige Arbeider udfordres kyndig Veiledning, og fordi Hedeboerne i Reglen selv forstaae at anvende Vandet, naar de først have det.

Ialt har Selskabet ledet Bygningen af 134 Vandingskanaler, førende ialt 2100 Kubikfod Vand i Secundet og med tilsammen en Længde af 46 Mil. De fleste Kanaler ere mellem $1/4$ og 1 Mil lange, med en Vandføring af mellem 10 à 30 Kubikfod i Secundet; enkelte ere 1 à 2 Mil lange med 40 à 60 Kubikfod, og een Kanal, den store Skjernaakanal, er 3 Mil lang med 130 Kubikfod Vand i Secundet. Til fuld Vanding behøves $1/4$ à $1/6$ Kubikfod Vand pr. Td. Land, og de fleste Kanaler kunne derfor levere fuld Vanding til 1 à 200 Tdr. Land, enkelte til 200 à 300, og den store Skjernaakanal til c. 700 Tdr. Land; men en stor Del af Vandet bruges ogsaa til, hvad man kalder „Befugtning", hvortil kun udfordres $1/2$ à $1/4$ Deel af det ovennævnte Kvantum Vand; og paa Grund heraf ere Kanalernes Vandingsareal betydeligt større. Saaledes bruges i 2 Kanaler ved Vilslev og Hillerup, langs Kongeaaen, 150 Kubikfod Vand i Secundet udelukkende til Befugtning af 1100 Tdr. Land høi Marskeng. Samtlige disse Kanalers samlede Vandingsareal kan for Tiden ikke angives nøie; men antages at udgjøre c. 15,000 Tdr. Land. Derhos findes i Heden en Mængde andre Kanalanlæg, navnlig mindre, med tilhørende Enge, og hvormed Hedeselskabet ikke har haft Tilsyn.

Hedeselskabet projekterer disse Kanal-Anlæg, forestaaer deres Udførelse og affatter Vandingskontrakterne, Alt uden Udgift for Beboerne; men disse have betalt hele Udgiften til selve Anlæget, forsaavidt de ikke have faaet Tilskud fra Staten eller Institutioner. Navnlig har det Classenske Fideicommis hertil skjænket 20,000 Kr. Beboernes Udgift til samtlige Kanalanlæg kan ikke opgives nøjagtigt, da en Deel af Arbeidet er udført af dem selv; men Udgiften har været

fra 300 til 1000 Kr. pr. Kubikfod Vand i Secundet, hvilket for 2100 Kubikfod giver en omtrentlig samlet Anlægssum af over 1 Million Kroner, som altsaa af Beboerne er lagt i Vandingskanaler i de sidste 20 Aar.

Detailanlæget af Engene nedenfor Vandingskanalerne har Hedeselskabet først i de senere Aar begyndt at tage sig af. I Begyndelsen skete det, ved at uddele Præmier for godt udførte Enganlæg; men det viste sig snart, at man ikke ad denne Vei kunde komme bort fra indgroede Fordomme. Selskabet arbeider derfor nu paa at skaffe Klarhed i Retning af Detailvandingen ved Udgivelsen af Skrifter, saaledes Piecen „Om Engvanding 1877"; og det har oprettet en Forsøgsstation paa dets Enggaard Hesselvig, 3 Mil syd for Herning, hvor der findes c. 150 Tdr. Land Eng af forskjellig Beskaffenhed. Ansættes Værdien af de c. 15000 Tdr. Land Eng, som ere fremkaldte ved ovennævnte 134 Kanaler til 500 Kr. pr. Td. Land for det halve Areal og 300 Kr. for den anden Halvdeel, erholdes, at det nye Engareal har en Værdi af c. 6 Millioner Kroner.

4. Afvanding af Moser og Kjærjorder.

Arealet af Moser og Kjærjorde i Jylland er meget betydeligt, vistnok over 20, maaske endog 25 □-Mile. En ikke ringe Deel heraf er navnlig i Østjylland under fuld Kultur, og en ikke ringe Deel er indtaget til Enge; men sandsynligvis findes der endnu c. 10 □-Mile, som ere uopdyrkede eller under en meget primitiv Kultur, og disse 10 □-Mile vedkomme især Heden. Selskabet havde derfor megen Grund, til at henlede Opmærksomheden paa solide Mosekulturer, og det udgav i 1876 Piecen „Hedemoser og Kjærjorder", hvori især omtales de Rimpauske Kulturer og de hollandske Fennekulturer. Disse Kulturer kunne imidlertid ikke siges, at have slaaet an i Heden, især fordi de ere kostbare; men deres Tid vil upaatvivlelig komme. Derimod har Selskabet ledet Afvandingen af c. 20 større Mosearealer.

5. Plantningsfænomenerne i Heden.

For kun faa Aar tilbage, var det en almindelig udbredt Mening, at Træer ikke kunde voxe i de jydske Heder, fordi Jordbunden var for mager, fordi der paa mange Steder fandtes haard Ahl, som ikke kunde gjennembrydes, og fordi Vestenvinden tvang

Træerne til at krybe henad Jordens Overflade. Alle disse Paastande have viist sig at være urigtige.

Jordbunden er vel paa sine Steder meget mager og sandet; men i Oldtiden til ind i det 15de og 16de Aarhundrede har der næsten overalt i Heden været meer eller mindre Skov, saaledes som paaviist i Selskabets Piece „Fortidsskovene i Jylland". Saavel i Jylland som i det nordlige Tydskland findes derhos nu ikke faa nye vellykkede Naaletræes Plantninger, selv paa meget mager Bund, hvilket Alt udviser, at der har kunnet og endnu kan voxe Træer. Men man maa tage Hensyn til Jordbunden ved Valget af Træsorterne. I Reglen kan kun plantes Naaletræer; og navnlig anvendes Rødgran, Hvidgran og Ædelgran samt den meget nøisomme Bjergfyr. Muligvis vil den almindelige Fyr (pinus sylvestris) fra Norge og Finland kunne trives; den tydske almindelige Fyr trives derimod ikke i Heden.

Ahlen spiller ikke den Rolle, som man tidligere har antaget, og paa de fleste Steder kan den uden Vanskelighed overvindes ved Jordarbeide i 1 à $1^1/_2$ Fods Dybde, idet den sjeldent ligger dybere.

Vindforholdene ere ikke videre generende, undtagen paa Skraaninger mod Vest og Nordvest, og paa Arealer, der ligge meget nær ved Vesterhavet. Læbælter paa 50 à 100 Fods Bredde af haardføre Træsorter, navnlig Hvidgran og Bjergfyr, bør dog altid anbringes langs Plantagernes Nord- og Vestside samt paa udsatte Steder.

Fastlandsklimaet i det Indre af Jylland medfører derimod haarde Nattefroster i April, Mai og i Begyndelsen af Juni, og disse ere fuldkommen saa skadelige som Vestenvinden.

Det, der mest vanskeliggjør Plantningen i Heden, er dog Lyngskjoldens skadelige Indflydelse saavel paa Løvtræer som paa Naaletræer, en Indflydelse, som man først i de senere Aar, og navnlig ved Hedeselskabet, er kommen under Veir med. Disse skadelige Egenskaber ved Lyngskjolden ere udførligt omtalte i flere af Hedeselskabets Skrifter, især i Piecen: „Om Plantning i Jylland navnlig i dets Hedeegne 1877". I Hovedsagen hidrøre de fra, at de øverste $^1/_4$ à $^1/_2$ Fod, som indeholde deels levende, deels udgaaede Organismer, reagere surt, medens Træerne udfordre en Jordbund, som reagerer neutralt eller basisk, for at de kunne voxe. Lyngskjolden indeholder nemlig Overskud af Humussyre og lidt

Garvesyre, og disse Syrer maa fjernes, forinden Væxten kan blive kraftig. Dog forholde Træsorterne sig ingenlunde alle eens til den sure Lyngskjold. Løvtræerne lide meest og trives i Reglen ikke der. Granerne, baade Hvidgran, Rødgran og Ædelgran staae i Reglen meget længe i Stampe, naar de plantes i sur Lyngskjold, og de have ondt ved at arbeide sig frem. Fyrrene kunne bedst modstaae Surheden og Bjergfyrren ynder endog Lyngskjolden.

Man fjerner Surheden ved at udlufte Lyngskjolden, for Ex. ved Pløining; men efter 4 à 6 Aars Forløb kommer Lyngen igjen, Surheden viser sig paany og Planterne blive gule, hvorfor der paany maa pløies eller graves mellem disse; hvor det paa nogen Maade er muligt, staaer man sig derfor bedst ved at opdyrke Heden, forinden den beplantes. Dette kan enten ske paa almindelig Maade ved Pløining, Henliggen i 2 à 3 Aar, Mergling m. m., og ved at tage 1 à 2 Kornafgrøder, hvorved en Deel af Udgiften dækkes; eller hvis Lyngskjolden indeholder 3 à 4″ Maar, hvorved forstaaes en sammenhængende tørveagtig Masse, opdyrkes Heden ved at skrælpløie danne, furebrænde den, nedpløie Asken og tage 1 à 2 Rugafgrøder. Derhos imødegaaer man Lyngens skadelige Virkning, ved mellem Granerne at plante 25 à 50 % Bjergfyr, da disse efterhaanden ville kvæle Lyngen.

Endnu skal tilføies, at ved Siden af den rette Behandling af Lyngskjolden bør Undergrunden bearbeides i en Dybde af $1^1/_4$ à $1^1/_2$ Fod, og hvor der er Ahl derhos saa dybt, at denne gjennembrydes.

Paa mager Bund plantes kun Bjergfyr, der afgiver deels Brændsel og deels smaat Hustømmer af 4 à 6″ Tykkelse; Stammerne blive her i Landet indtil 40 Fod høie. Paa bedre Bund tiltrækkes Gran, men disse plantes i Reglen i Blanding med Bjergfyr, som borthugges i Løbet af de første 20 à 30 Aar. Man vil i Heden næppe kunne tilvejebringe Graner af store Dimensioner i større Mængde; men derimod nok af 40 à 50 Fods Høide og 8 à 9″ Diameter i Brysthøide.

En udførlig Omtale af Plantningsfænomenerne findes deels i de ovennævnte Piecer, og deels af og til i samtlige Aargange af Hedeselskabets Tidsskrift.

6. Plantagerne.

Herved forstaaes Plantninger paa over 20 Tdr. Land. De Plantager, som have overtaget Fredskovsforpligtelse, kaldes A Plan-

tager, de andre B Plantager; de første erholde regelmæssigt Statstilskud med $^1/_4$ af Plantningsudgifterne; de sidste behandles som Smaaplantninger (see 7) med Hensyn til Tilskud.

Hedeselskabets Veiledning ved Anlæg af disse Plantager gives paa Stedet gjennem Selskabets Funktionærer. Naar nemlig Enkeltmand eller Flere ønske anlagt en Plantage, enten paa et bestemt Sted, eller uden at et saadant er angivet, kunne de henvende sig til Hedeselskabet. Dette vil da gratis deels undersøge det paagjældende Terrain, eller søge at finde et saadant; deels affatte Kort, lægge Plantningsplan, afslutte Overeenskomster med Eierne af Arealet, affatte Love for Plantnings-Interessentskabet og besørge Fredskovsdeclaration thinglæst paa Eiendommen. Fremdeles tilseer det aarligt Plantningen gratis, affatter de aarlige Indstillinger om Statstilskud, ved at udstede Attest for, hvad der hvert Aar er arbeidet; og forsaavidt Arbeidet styres i Detaille, hvad der skeer for enkelte Plantagers Vedkommende, navnlig de meget store, da foregaaer alle Udbetalingerne og Regnskabsføringen gjennem Hedeselskabet, Alt under Forudsætning af, at dettes Plantningsplan følges. Enkelte af de større Plantagers Eiere refundere dog Selskabet dets Udgifter ved Tilsynet; men Alle afholde selv Udgiften ved Plantningen, ovennævnte Statstilskud fraregnet.

Ved denne simple Fremgangsmaade, samt forøvrigt ved gjennem Skrifter og Foredrag at fremkalde Interesse for Plantniug, er der siden 1866 reist en stor Mængde Plantager under Hedeselskabets Tilsyn, ligesom ikke faa Eiere have plantet paa egen Haand, foruden at den vakte Plantningslyst har foranlediget, at ogsaa Staten planter i en ganske anden stor Maalestok end tidligere; nemlig:

	Private Plantager, der ledes af Hedeselskabet.	Private Plantager, der ikke ledes af Hedeselskabet.	Statsplantager.	Ialt.
	Tdr. Land.	Tdr. Land.	Tdr. Land.	Tdr. Land.
Fra c. 1790 til 1866 tilplantedes	„	3500	7000	10,500
Ved Udgang af 1887 havdes	34,216 fordeelt paa 418 Plantager.	9769 fordeelt paa 25 Plantager.	43004 fordeelt paa 69 Plantager.	86,989 fordeelt paa 512 Plantager.

Plantageareales er saaledes i 20 Aar bleven forøget til det 8 dobbelte. Af det nævnte Areal er dog kun omtrent Halvdelen tilplantet; men der plantes aarligt over 2000 Tdr. Land i de private Plantager, foruden hvad der plantes i Statens.

I de sidste Aar er der aarligt anvendt følgende Beløb i de Plantager, der styres af Hedeselskabet:

		Aarlig Udgift.
Plantageeierne have selv anvendt aarligt c		150,000 Kr.
Staten har tilskudt i 1887		55,000 —
Hedeselskabet har af sine egne Midler anvendt aarligt		
til sit Forstpersonale c.	13 500 Kr.	
til sine Forsøgsstationer c.	6,000 —	
til andre Plantager c.	1,500 —	
	c.	21,000 —
	Ialt aarligt...	226,000 Kr.

Gaaer man dernæst ud fra, at det nuværende Plantageareal i Heden, c. 87,000 Tdr. Land, inden 10 Aar vil være færdigt tilplantet (foruden at der til den Tid vil være paabegyndt mange nye Plantager), og at hver Td. Land har kostet 70 Kr., vil Plantningsudgiften inclusive Jordværdien til den Tid blive c. 6 Millioner Kroner, hvoraf fortiden noget over Halvdelen allerede er anvendt. Plantningsudgiften pr. Td. Ld. varierer forøvrigt mellem 30 og 100 Kr.

Plantagearealet voxer derhos hvert Aar stærkt, i det der i de sidste 5 Aar af private Plantager er tilgaaet aarligt c. 3000 Tdr. Land, foruden at Statens Plantager aarligt ere tiltagne med mindst lige saa meget.

7. Smaaplantninger.

Herved forstaaes Plantninger under 20 Tdr. Land, deels omkring Gaarde og Haver, deels paa isolerede Skrænter, og især levende Hegn, som Heden i høi Grad trænger til. Disse for Heden saa vigtige Læ-Plantninger fremmes af Hedeselskabet ved Uddeling af gratis Planter eller til halv Pris gjennem de før nævnte 60 Smaaplantningsforstandere; samt ved gratis Uddeling af Selskabets trykte „Veiledning til Anlæg af Smaaplantninger“, hvoraf der alt er fordeelt c. 20,000 Exemplarer; og endelig ved Veiledning paa Stedet. I det sidste Aar er der til Uddelingen af Planter anvendt 15000 Kroner, i de foregaaende Aar noget mindre, hvilket Beløb

Hedeselskabet har faaet refunderet af Statskassen. Planterne leveres dog ikke altid gratis, idet Mange betale deres halve Værdi, hvorfor der i Virkeligheden i 1887 er udleveret Planter for henimod 30,000 Kr., i 1886 for 20,000 Kr. og noget mindre for de foregaaende Aar.

Den største Deel af disse Plantninger indeholde haardføre Naaletræer, især Hvidgran og Bjergfyr. Paa enkelte gode Steder anvendes ogsaa Løvtræer, saasom Røn, Birk, Piil, Poppel, Tjørn, Elm, Ahorn, Ask, Rødel og Hvidel.

Betydningen af disse Smaaplantninger er mindst ligesaa stor som Plantagernes. I det sidste Aar har der i Hedeegnene viist sig en høist mærkelig Bevægelse for, at Alle, Smaa og Store, nu bør være med til at udføre dem, Enhver paa sin Grund. Resultatet heraf er Reisningen af stedlige Plantningsforeninger med dette Formaal for Øie. Det tegner derfor til, at denne Slags Plantninger i den nærmeste Fremtid virkelig ville komme til at spille den meget store Rolle, som de bør spille, for at de kunne danne det nødvendige Supplement til de egentlige Plantager.

8. Planteskolerne.

Da Hedeselskabet stiftedes i 1866, var der kun faa Planteskoler i Jylland. I de første Aar gav Selskabet betydelige Tilskud, for at formaae Hedeboerne til at anlægge Salgsplanteskoler; men efterhaanden har dette vist sig overflødigt, idet Plantebegjæret er bleven saa stort, at Planteskolerne kunne staae paa deres egne Been. Der er fortiden i Jylland c. 50 Salgsplanteskoler, foruden alle de Planteskoler, der findes i selve Plantagerne, og hvoraf de fleste større hver har sin. Ialt er der nu henimod et Par Hundrede Planteskoler i Jylland, et Antal, der paa en tydelig Maade illustrerer Plantningens Fremgang, men som dog endnu langt fra er tilstrækkeligt, da der fremdeles hvert Aar er Mangel paa Planter.

Hedeselskabet har udgivet „Regler for Behandling af Planteskoler", og det lader hvert Aar trykke en Fortegnelse over de Planter, der haves til Disposition i de Planteskoler, som ønske at blive optagne paa denne Fortegnelse.

9. Slutning.

De ovennævnte mange og meget betydelige Arbeider i Heden ere satte i Gang med et forholdsviis meget lille Apparat. Hoved-

grunden hertil er, at Hedeselskabet i Reglen kun giver den gratis Veiledning, samt foretager de Forsøg, udgiver de Skrifter, holder de Møder og Foredrag, og udfører de rigtignok mangfoldige Reiser, som denne Veiledning giver Anledning til. Ved at lade Selskabet kun give et forholdsviis lille Beløb til Veiledningen, er det saaledes lykkedes at faae Hedeboerne til at give et stort Beløb til selve Arbeidet, og derved har dette i 20 Aar faaet et meget stort Omfang.

Den ene af Selskabets Hjørnestene er saaledes den gratis Veiledning; men den anden er det gode Forhold mellem Selskabet og Publikum, deels Regjering, Rigsdag og de bidragydende Medlemmer, og deels de Hedeboere, som bekoste og udføre Arbeidet i Heden. Hvad de Bidragydende angaaer, altsaa Regjering, Rigsdag og Folket, da have de alle fra første Færd omfattet Hedesagen med Varme, og derved gjort det muligt for Hedeselskabet at udføre sit Program i en Maalestok, der endog har været uventet stor. Og hvad angaaer Selskabets Forhold til selve Hedeboerne, da har det været stillet fuldkommen frit, saaledes at enhver af disse o Parter i Samarbeidet til enhver Tid har kunnet bede sig fritaget for at samvirke yderligere; og dette har netop ført til, at baade Hedeselskabet og Hedeboerne have viist hinanden ethvert ønskeligt Hensyn og gjensidig Tillid, hvorfor Forholdet mellem Begge nok kan siges at have været saa godt som muligt gjennem samtlige 22 Aar, uden hvilket det vilde have været umuligt i Forening at gjennemføre saa store Arbeider.

Aarhus i Januar 1888.

F. Mourier-Petersen. E. Dalgas. G. Morville.

II. Hedesagens Fremgang 1866—1887.

Danmark er nu kun et meget lille Land, en af de mindste selvstændige Stater i Europa. Vi have i Tidernes Løb mistet Skaane, Halland og Bleking, derefter Norge og i de seneste Tider Slesvig; nu have vi kun c. 700 □-Mile tilbage, og have derfor aldeles ikke Raad til at lade større Dele af vort Land ligge hen øde, uden at give Udbytte og uden at være befolket. Og dog forholder det sig saa, at der endnu er henved 100 □-Mile eller $^1/_7$ af vort Land, som vi saa at sige endnu ikke have taget i Besiddelse, uagtet denne $^1/_7$ Deel meget vel kan benyttes og for en stor Deel endog kan blive en værdifuld og vigtig Deel af vort Fædreland. Dette kan ikke siges for ofte, det maa atter og atter gjentages, indtil Bevidstheden herom er trængt saaledes igjennem, at den viser sig i kraftig Gjerning.

Det er naturligvis **Heden**, jeg sigter til, det lynggroede Areal, som især findes i Jyllands Midte og langs Vestkysten, lige fra Skagens Spids og ned til Kongeaaen; den findes i ikke ringe Mængde i Vendsyssels Høiland, i Hanherrederne og i Thys nordlige Deel. Den indre Deel af Aalborg Amt er fuld af Hede, men det er især i Viborg, Ringkjøbing og Ribe Amter samt i Skanderborg og Veile Amters vestlige Deel, at Lyngen har, saa at sige, lagt sin lammende Haand over Landet.

Lyngen er nemlig Repræsentanten for Tilbagegang. Den er en Fjende af Kultur og Fremskridt. Hvor Lyngen tiltager, der aftager Skoven, Agerbruget og Befolkningen; men Lyngen kan ogsaa bringes til at vige, nemlig naar Befolkningen tager sig sammen; og Skoven og Kornmarkerne ville da atter indtage deres tidligere Plads.

Dette Sidste havde man næsten glemt ikke alene hos os, men overalt i Europa, da man i Midten af forrige Aarhundrede begyndte

at vaagne op af den Døs, hvori den civiliserede Verden var nedsunken. Man troede, at de store Heder, som fandtes hist og her i hele Nordeuropa, havde været til fra Arilds Tid, og at Heden var et ondt og ufrugtbart Princip, som der var Lidet eller Intet at gjøre ved. Man anede ikke, at den overveiende Deel af Hederne havde været et ret frodigt og befolket Skovland i Begyndelsen af vort Aartusinde, og at Grunden til den sørgelige Tilbagegang maatte søges hos Menneskene selv.

Imidlertid nedsatte dog Regjeringer og private Selskaber i Frankrig, Nordtydskland og Danmark Komiteer, og de udlovede Belønninger for at skaffe Lys i Sagen; man begyndte lidt efter lidt at rykke ind i Heden, deels med Plantninger og deels med Kolonianlæg, men Arbeidet var haardt, Resultaterne ringe baade hos os og andetsteds, og meer end eengang opgav man at arbeide videre, for saa atter nogle Aar efter at begynde paany.

Man kan saaledes overalt i Nordeuropa spore, at Hedesagen er bleven reist første Gang omtrent i 1750, derpaa mellem 1780 og 1790, saa atter fra 1830 til 1840, men især efter 1850, og navnlig hos os efter 1866, da Hedeselskabet dannedes. Resultaterne af disse Bestræbelser ere i de forskjellige Lande meget forskjellige.

Det Land, som har arbeidet bedst, men som ogsaa har haft de fleste Kræfter til at arbeide med, er **Frankrig**. I Løbet af c. 100 Aar er omtrent alle dets Heder, Klitter og nøgne Klippeegne ialt c. 190 □-Mil, blevne enten opdyrkede eller tilplantede. Arbeidet har, navnlig i Bjergegnene været forbundet med store Vanskeligheder, men de ere alle blevne overvundne af dette dygtige Folk, og det bør her fremhæves, at alle politiske Partier have været lige ivrige efter at gjenerobre dette ved Lyngens Fremtrængen tabte Land, og at saavel de sidste Bourbonner som begge Napoleonerne, Louis Philip og Republiken have arbeidet lige ivrigt for at naae Maalet; og det er nu omtrent naaet.

Nordtydskland og navnlig dets vestlige Deel har arbeidet jevnt godt, og det har havt det Held at kunne benytte den alm. Fyr til sine Hedeplantninger, noget, vi ikke kunne. Der plantes og opdyrkes endnu ivrigt, men der er endnu meget tilbage at udrette, dog langt fra saameget som hos os.

Danmark er det Land, som har havt forholdsviis meest Hede, og det er tillige det Land, som har udrettet forholdsviis mindst i de 140 Aar, der ere gaaede, siden Hedesagen første Gang kom paa

Dagsordenen; men det skal ogsaa erindres, at vi have forholdsviis flest Vanskeligheder at overvinde, navnlig paa Grund af vort Klima. Imidlertid er der dog udrettet endeel godt Arbeide; de 3 i forrige Aarhundrede reiste Kolonianlæg have vel ikke havt videre Betydning; men Statsplantagerne, der paabegyndtes sidst i forrige Aarhundrede paa et Areal af c. 7000 Tdr. Land, var den første dygtige Blænkerkjæde, som blev kastet ud i Heden; efter mange Kampe er det lykkedes at fremkalde god eller ret god Skov paa det Meste heraf, og uden den herigjennem indvundne Erfaring vilde det nu have set ilde ud med Hedesagen. Men dog var Fremgangen meget lille indtil 1850; dengang var der endnu her i Landet c. 140 □-Mil Hede og Klit.

Det er først i de sidste 30 Aar, at der her i Landet er arbeidet godt, og navnlig er Heden forsvunden rask siden Hedeselskabets Dannelse i 1866, altsaa i de sidste 22 Aar.

Den vigtigste Deel af dette Arbeide er udført af de smaa Hede-Jordbrugere. Der er vistnok af disse opdyrket omtrent 20 □-Mil i de sidste 20 à 30 Aar, og hvis det kunde blive ved hermed i samme Maalestok, vilde Arbeidet i vore Heder snart være endt; men det kan desværre ikke lade sig gjøre. Thi disse Tusinder af flittige og nøisomme Nybyggere, som have nedsat sig omkring i Hederne, have netop bosat sig paa de bedste Dele af Heden, enten med leret Underlag, eller hvor der var Hedekjær, eller hvor der var rigelig Mergel, eller hvor der kunde tilvejebringes Enge ved Opstemning af Vandløbene eller ved Overrisling. Hvor disse Betingelser for et lønnende Hedeagerbrug ikke findes, der kan det ikke bestaae, og der findes allerede nu ikke faa Opdyrkninger, som efterhaanden atter maa forlades. Noget kan dog endnu opdyrkes med Plov, navnlig i Hedekjærene og Moserne, men ret meget bliver det ikke, ialfald ikke, førend Agerbruget i en ganske anden Grad end hidtil kan støtte sig til Skovbruget. Hvad der er udrettet ad denne Vej er imidlertid noget meget betydeligt og noget meget godt; og Æren herfor tilkommer især Smaamanden ude i Heden, skjøndt ogsaa de gamle Hedegaarde have opdyrket endeel. Jeg har i 30 Aar med den største Interesse fulgt denne Slags Opdyrkning. Som et Exempel skal anføres, at der dengang mellem Døvling og Brande fandtes en uoverskuelig Hede, tom for Huse, Mennesker og Dyr, og at der nu findes Hundreder af nette Vaaninger med 1, 2 eller 3 Længer, omgivne af veldyrkede Agre. Om faa Aar vil denne forholdsvis gode Egn ikke

indeholde mere Hede. Noget lignende kan sees i den sydlige Deel af Ribe Amt, i Egnen mellem Viborg og Ørum, i Vendsyssel, Hanherrederne, m. m.

Paa mange Steder vilde denne Slags Opdyrkning imidlertid ikke have kunnet vinde Fodfæste, saafremt Hedens Aavand ikke var bragt til at træde hjælpende til. I denne Henseende har Hedeselskabet i de 22 Aar, der ere gaaede siden dets Dannelse i 1866, udrettet ikke lidet. Det har nemlig udstukket, projekteret og ledet Bygningen af 134 Vandingskanaler tilsammen med en Længde af 46 Mil, og langs disse Kanaler have saa Beboerne anlagt, eller ere i færd med at anlægge Vandingsenge, hvis Udstrækning ikke kan nøie opgives, men som dog beløber sig til c. 15,000 Tønder Land Hele denne Ledelse er udført gratis for Beboerne, som dog selv have betalt Arbeidet, naar undtages, at de i de første Aaringer fik nogen Pengehjælp, idet det Classenske Fideicommis hertil bidrog 20,000 Kroner. Nu er Vandet omtrent opbrugt i Hederne; kun paa ganske faa Steder kan der anlægges flere Kanaler af Betydning; derimod kan det Vand, der haves til Brug, efterhaanden benyttes bedre og bedre ved Forbedring af Enganlægene.

Endvidere har Hedeselskabet ophjulpet Agerbruget i Heden ved at søge efter **Mergel** og ved at lede Anlæget af 2 store **Mergelsporbaner**. Der er paa den Maade fundet 904 nye Mergelgrave; Længden af de byggede Baner udgjør c. 6 Mil, og paa disse transporteres nu aarligt circa 25,000 Kubikalen Mergel (til næste Aar mere), der navnlig kommer Hedekjær og Moser tilgode. Ogsaa ad denne Vej vil der i Fremtiden kunne udrettes endeel mere.

Men Hovedarbejdet i Heden har dog været eller vil blive Plantningen. I 1866, da Hedeselskabet dannedes, var der i Hederne kun af Statsplantager c. 7000 Tdr Ld. og af private Plantager c. 3500 Tdr. Ld., foruden nogle paabegyndte Klitplantninger, altsaa ialt c. 1 □-Mil. Nu er der allerede indtaget til Plantning c. 9 □-Mil, og der vil uden Skade kunne indtages adskillige Gange mere.

Troen paa, at man kunde tilvejebringe Skov i Heden var i 1866 grumme ringe baade hos Regjeringen, hos Rigsdagen og hos Folket, og Tilliden til, at Hedeselskabet kunde udrette noget i den Retning, var overmaade lille. Fablen om Hedens onde og ufrugtbare Princip var altfor rodfæstet. I de første Aar efter 1866 udrettede Selskabet ogsaa kun meget lidt i den Retning. Hedeboeren

vilde nok med til Engvandingen, men ikke til Plantningen, og Selskabet havde kun faa Midler ihænde; et Omslag fandt imidlertid Sted, da Pontoppidan, D. B. Adler og det Classenske Fideicommis et Par Aar efter traadte hjælpende til; mindre og større Plantningsaktieselskaber dannedes, og lidt efter lidt lykkedes det ved Foredrag, Skrifter og ved hist og her at faae begyndt med Plantningerne, at reise en god Stemning for den vigtige Sag. Nu er der Hedeegne, hvor hver Gaardmand vil have sin Plantage paa 20 à 50 Tdr. Land, ja hvor selv Husmændene plante ivrigt. Fortiden leder Selskabet Arbeidet i 418 større Plantager med et Areal af 34,216 Tdr. Land, hvoraf over det Halve er tilplantet. Nu plantes der aarligt i disse Plantager c. 2000 Tdr. Land, og Antallet af nye Plantager stiger saa at sige med hver Dag. I mange af Hedeegnene er Befolkningen fuldt ud med, især i det sydlige og vestlige Jylland. Ogsaa Regjeringen og Rigsdagen ere med; thi der bevilges aarligt uden nogen Indsigelse fra nogen af Siderne betydelige Beløb deels til Statsplantagerne, deels til de private Plantager, som ledes af Hedeselskabet, og deels til de saakaldte Smaaplantninger, det er Plantninger omkring Haver og Gaarde samt mindre Pantager paa under 20 Tdr. Land.

Statens Plantager havde i 1866 et Areal af 7,000 Td. Ld.
i 1878 var Arealet . . . . 16,000 —
i 1887 er det circa. . . . . 43,000 —
Statens Plantningsvirksomhed paa dens egen Grund er altsaa bleven meget betydelig, og der bevilges ogsaa aarligt betydelige Beløb hertil; i de sidste 5 Aar gjennemsnitligt aarligt 270,000 Kr.

De private Plantager, baade dem, som ikke ledes, og dem, som ledes af Hedeselskabet, udgjorde

i 1866	c. 3,500	Tdr. Ld.
i 1878	c. 20,000	—
i 1887	c. 44,000	—

og Statens aarlige Tilskud til disse Plantager er fortiden 55,000 Kr., der dog kun tilfalde de Plantager, som overtage Fredskovsforpligtelse; i 1888 bliver det formentlig endog 71,000 Kr.

Medens man altsaa i 1866 efter over 100 Aars Arbeide kun var naaet til ialt c. 10,000 Tdr. Land Plantager af alle Slags, er man i de 22 Aar, der ere gaaede siden den Tid, naaet op til c. 87,000 Tdr. Land Stats- og private Plantager, hvilket svarer til en aarlig Tilvært af næsten 4000 Tdr. Land; og Tilværten er fortiden aarligt snarest c. 6000 Tdr. Land.

Smaaplantningerne i Heden have ogsaa faaet megen Betydning. I 1866 fandtes der, som bekjendt, kun hist og her en Have ved Præstegaardene og de større Gaarde. Nu anvender Staten aarligt gjennem Hedeselskabet 15,000 Kr., i 1888 formodentlig endog 20,000 Kr. til Uddeling af Planter i Reglen til halv Priis, hvilke Planter fordeles gjennem c. 60 Smaaplantningsforstandere i Heden, meest Skolelærere. Antallet af disse nye Smaaplantninger gaaer nu op i mange Tusind, og skjøndt det vil vare noget, inden de ville kunne sees paa Afstand, fordi de anvendte Planter især ere Naaletræer, der skulle have Tid til at løbe tilveirs, saa er den Tid ikke saa fjern, da Tomheden og Ødet i Hedeegnene vil være erstattet af en Mængde større og mindre Plantninger, som ville give dem et venligt Udseende. Interessen for disse Smaaplantninger og for Hegnsplantning er netop i den sidste Tid stærkt i Stigning, og det er begyndt at gaae op for Hedeboerne, at de i denne Henseende bør være Alle med.

Grunden til hele denne meget glædelige Fremgang ligger ligefrem i det Faktum, at Planterne voxe og trives godt, naar man blot bærer sig fornuftig ad og ikke stiller urimelige Fordringer til Jordbund og Klima. Al den Overtro om Hedens onde og ufrugtbare Princip og om Vestenvindens ødelæggende Virkninger er forsvunden. Jordbunden kan paa de fleste Steder bære gode Granskove og paa de magre Steder Bjergfyrskove, der ingenlunde ere at foragte. Naar man ikke netop vælger Bakketoppe eller Skrænter, der falde mod Vest og Nordvest, har Vinden ikke stort at sige, forudsat at man planter haardføre Naaletræer som Læbælter. Naar man benytter de sidste Aars mange Plantningserfaringer, kan man trøstigt gaae ud fra, at Plantningen vil lykkes, idet man dog maa erindre, at den unge Plantning ikke lukker sig saa hurtigt over Jordbunden som paa gode Jorder. I Hederne maa man finde sig i, at Granerne have deres Stampeperiode, og at der gaaer en halv Snees Aar tabt herved; men dette Rentetab kan man ganske roligt bære og dog faae et anstændigt Udbytte, forbi Udgiften til Jordindkjøbet er forsvindende lille, medens den i gode Egne er overmaade stor. Altsaa, Grunden til den glædelige Fremgang i Retning af Plantning, er ligefrem den, at der i de sidste 20 Aar er gaaet et Lys op for Befolkningen, nemlig det, at vi ikke kunne gjøre noget fornustigere og bedre end at tilplante de Hedearealer, som ikke egne sig til Agerbrug, den magre Agermark, som det ikke længer kan betale sig at dyrke, og et rigeligt Antal Hegn.

Spørgsmaalet er fortiden det, om der nu er gjort nok i denne Retning, eller om vi kan og bør gjøre mere.

Det er klart, at der ikke kan være gjort nok, siden vi endnu have henved 100 □-Mil Hede tilbage. Det vil ogsaa være klart, at der endnu langtfra arbeides med tilstrækkelig Kraft, siden den aarlige Fremgang i Retning af Plantagetilvæxt kun er c. 6000 Tdr. Ld. Det maa staae os klart, at vi kun ere ved en god Begyndelse. Agerbruget i Heden kan umuligt gaae saa raskt fremad som i de sidste 20 Aar. Udviklingen af Engene kan herefter ikke blive ret stor. Men Plantningen bør fra nu af fremmes i ene stedse stigende Grad. For Tusind Aar tilbage, eller meer, var den største Deel af de nuværende Hedeegne bevoxede med Skov, god og daarlig Skov, og der kan ikke være nogen Tvivl om, at Landet atter kan blive skovrigt. Hedeagerbruget vil vinde derved, Befolkningen vil tiltage, de klimatiske Forhold ville blive bedre, Skovene ville gi et værdifuldt Udbytte i Form af Brændsel, hvortil der paa ikke faa Steder vil blive stærk Trang, samt smaat Hustømmer; og Heden vil atter være tilbageerobret. Men for at naae dette, maa der ogsaa arbeides af Alle og Enhver, som kan have Indflydelse herpaa. Dette kan ikke gjentages for ofte. Statens Tilskud bør efterhaanden forøges, maaske til det Dobbelte, og Midlerne bør anvendes ligesom hidtil deels til Statsplantager og deels til de private Plantager og Smaaplantningerne. Stemningen for den gode Sag bør derfor holdes oppe, saa at Landets Rigsdagsmænd ligesom hidtil beredvillig stemme for Hedebevillinger. Men især maa der arbeides hen til, at selve Hedebefolkningen bliver ligesaa godt kjendt med at plante, som med at pløie og saae, og at den faaer Skoven ligesaa kjær som Marken og Engen I denne Henseende kunne Forældrene og Landets Skolemænd udrette grumme meget. Bibring Børnene en fast Tro paa, at det er ligesaa vigtigt at faae Heden rigeligt bevoxet med Skov, som at have det fjerde Hjul til en Vogn; at vi Danske ikke have Raad til at lade 1/7 af vort lille Land henligge øde og bart, og at Enhver bør være med til at tilbageerobre de øde Egne fra Lyngens Favntag. Saa vil den opvoxende Ungdom forhaabentlig arbeide endnu bedre paa at løse denne store Opgave, end Nutiden har gjort, og saa er der Grund til at haabe, at Maalet vil blive naaet inden en ikke altfor lang Tid.

Men ved Siden heraf bør det stadigt haves for Øie, at Heden, skjøndt den ingenlunde er et ondt og ufrugtbart Princip, der

ikke skulde kunne besejres, dog er seig og vanskelig at bekjæmpe, og at der hertil ikke alene behøves mange Penge, meget Arbeide med Hænderne og megen Udholdenhed; men at der ogsaa udfordres et nøie Kjendskab til, hvorledes Kampen bør føres, samt at denne Kundskab stadigt bør forøges og udvides. For 22 Aar tilbage vidste vi kun Lidet om, hvorledes der skulde plantes; nu vide vi en heel Deel mere og heldigvis saameget, at vi trøstigt kunne plante i stor Stiil. Erfaringerne i disse 22 Aar saavel i Statsplantagerne som i de af Hedeselskabet ledede Plantager have været mange og betydningsfulde. Hedeselskabet har gjort sit Bedste i denne Retning ved paa de større Plantager, det selv eier, navnlig Birkebæk, Hesselvig og Lyng, at have Forsøgsstationer, og det har udgivet betydelige Beløb for at faae Klarhed med Hensyn til Plantningsfænomenerne. De indvundne Resultater har Selskabet derhos stadigt offentliggjort i Piecer og i sit Tidsskrift; og ved at indtræde som Medlem i Selskabet kan Enhver faae tilstillet det Meste af, hvad Selskabet har udgivet. Derhos har Selskabets 7 Skovridere og 7 Plantningsassistenter samt dets Bestyrelse, ved uafladeligt at reise om mellem Hedebefolkningen og ved jevnligt at holde Foredrag, søgt at udbrede Kjendskab til disse nye Erfaringer. Men alt dette er ingenlunde tilstrækkeligt. Plantningsfænomenerne maae fremdeles underkastes den omhyggeligste Overveielse, og ethvert nyt Resultat maa uopholdelig bringes til Befolkningens Kundskab. Thi hvert Fremskridt i Retning af vor Viden om Plantning i Heden repræsenterer en Besparelse af Arbeide og Udgift eller en Gevinst med Hensyn til den Tid, som Plantningen udfordrer for at blive Skov. Og hvad der i saa Henseende vil kunne vindes, maa ikke regnes for Smaating.

Forpligtelsen til saavidt muligt at skride fremad i vor Plantningsviden paahviler deels Staten, der fortiden udfører det halve Plantningsarbeide, og deels Hedeselskabet med de Plantageeiere, som det staaer i Forbindelse med, da det andet halve Plantningsarbeide udføres af disse. Baade fra Forstetatens og fra Hedeselskabets Side er der oftere slaaet paa Ønskeligheden af en god Samvirken, og heldigvis finder en saadan ogsaa Sted; men dog savnes der fra Statens Side offentlige Meddelelser om de Resultater, der ere indvundne gjennem dens, navnlig i de senere Aar, fortrinlige og store Plantningsarbeider. Og vi have ligefrem ikke Raad til at undvære de Erfaringer, som derigjennem ere indvundne.

Statens Plantninger udføres ved dens Forstmænd, men de private Plantageeiere ere fortiden i Hovedsagen henviste til at benytte Hedeselskabets Forstmænd. Jeg kan ikke see rettere, end at dette sidste Forhold endnu maa bestaae i adskillige Aar, hvis Plantningssagen fremdeles skal fremmes hos Hedeboerne; men Betingelsen for, at Hedeselskabet kan komme an med sin Veiledning, er, at den gives gratis Tiltrods for, at Lysten til Plantning er i stærk Fremgang, maa det erindres, at Hedeboerne paadrage sig meget store Udgifter ved at plante (fortiden aarligt ialt c. 200,000 Kr. i Penge og Arbeide foruden maaskee ligesaameget til Vandingsanlæg), og at de have ondt ved at bære denne Udgift. Det er ved den gratis Veiledning, at Hedeselskabet er trængt ind i Befolkningen, og det vil tabe en stor Deel af sin Indflydelse og derved standse Hedesagen, hvis den gratis Veiledning ophører. Den største Deel af Hedeselskabets Midler medgaae hertil, og Udgifterne til Veiledningen blive med hvert Aar større, forbi navnlig Plantageantallet med hvert Aar voxer betydeligt. Kun nogle faa større Plantageeiere refundere Selskabet dets Tilsynsudgifter. Skal altsaa Veiledningen vedblive som hidtil, og det er indtil videre uundgaaeligt nødvendigt, saa maa ogsaa Selskabets Indtægter voxe, ved at dets Medlemsantal forøges. Men paa dette Punkt har der i de sidste to Aar intet Fremskridt været. Medlemsantallet er endog aftaget, skjøndt ganske vist kun lidt. Her er altsaa Noget at rette. Hedesagen kan kun vedblive at skride fremad i stigende Grad, naar ogsaa Folket i stedse stigende Grad støtter Hedeselskabet ved at indtræde som Medlemmer. Vi vide kun altfor godt, at de daarlige Tider trykke, at Fordringen om Bidrag til mange andre nyttige og nødvendige Formaal med hvert Aar stige; men det staaer ligefuldt fast — deels at Hedesagen i de sidste 20 Aar er kommen i en rigtig god Gang — og deels at dette ikke kan vedblive, saafremt Hedeselskabet ikke støttes yderligere ved Indtrædelse af nye Medlemmer eller ved forøgede Bidrag.

Maatte disse Ord bidrage til at aabne Øinene hos blot nogle af de mange fædrelandssindede Mænd og Kvinder, som findes i alle Samfundsklasser, og som evne at give deres Skjærv til Hedens Gjenerobning — saa vil agsaa denne Vanskelighed blive fjernet, og saa ville vi Arbeidere ude i Heden kunne fortsætte vor Gjerning med fornyet Kraft og Mod.

Endnu er der eet Punkt af en meget stor Betydning, som bør omtales. De Arealer, som beplantes, bør nemlig ogsaa i Fremtiden bevares som Skov, og det kan skee ved, at disse Arealer overtage Fredskovsforpligtelse. For at kunne naae dette, har der for et Par Aar siden fundet Forhandlinger Sted mellem Hedeselskabet og Indenrigsministeriet, og Resultatet af disse var, at Plantagerne mod at erholde et Statstilskud af 25 % af Plantningsudgifterne kunne overtage Fredskovsforpligtelse i Overensstemmelse med vor Fredskovsforordning af 27de Sept. 1805, dog saaledes, at enkelte Bestemmelser heri, som ikke passe til Hedeforholdene, udelades, at Bestemmelser om Brandbelter, der skulle beskytte Plantagerne mod Ildsvaade, optages, og at Tilsynet fra Statens Side med de færdige Plantager foretages uden Udgift for Eierne, med mindre disse ligefrem vise ond Villie ligeoverfor deres Vedligeholdelsespligt. Naar en Plantageeier nu indgaaer paa disse Bestemmelser, udsteder han en Declaration, som thinglæses paa hans Plantage, og denne er da sikkret imod senere hen i Tiden at blive ødelagt ved Redhugning eller Mishandling. Denne Ordning, som maa ansees for at være særdeles heldigt affattet baade i det Hele taget og i sine Detailler, er øiensynlig af den allerstørste Betydning for Hedesagens Fremme; thi det kan kun nytte Lidet, at der plantes meget, naar der er ubunden Frihed til atter at nedhugge Skovene. Der er vel Adskillige, som formene, at Sligt kunde heller Ingen nænne at gjøre; men Erfaringerne baade fra vort Land samt fra andre Lande godtgjøre desværre, at Menneskene kun altfor meget ere blevne fristede til at ødelægge deres Skove for at opnaae en øieblikkelig Vinding, og at Skovarealerne derefter ere blevne til Heder eller i Bjergegnene til nøgne Klipper. Spanien, Grækenland, Lilleasien, Syrien og Palæstina have alle paa store Omraader lidt en saadan Skjæbne, fordi man i Oldtiden og i Middelalderen ikke havde Love om Fredning af Skove; Jyllands Indre har i Fortiden for en stor Deel været skovbevoxet og har mistet hele denne Herlighed ganske af samme Grund, hvilket udførligt er bleven viist i Hedeselskabets Tidsskrift for 1883—84 og 85. Selv i Nutiden foregaae slige Ødelæggelser i stor Maade, for Ex. i Norge, Sverrig og i Nordamerika, og disse Lande ere allerede trykkede haardt af det derved opstaaede Onde, uden at de endnu have seet sig istand til at sætte en Stopper derfor. Aldeles slaaende i denne Henseende er det Faktum, at der i Skotland, hvor der heller ingen Fredskovslov haves, i Løbet af de

sidste c. 100 Aar er af Private gjort store Anstrængelser for at forøge Landets Skovareal, at disse ogsaa have ført til, at der er bleven plantet særdeles meget, men at der samtidigt af andre Skoveiere er bleven nedhugget ligesaameget, saa at Skovarealet efter 100 Aars ihærdigt Arbeide dog ikke er bleven forøget. Sligt bør jo selvfølgelig undgaaes hos os.

Det har nu ogsaa viist sig, at Plantageeierne heri Landet have været meget villige til at underkaste sig den ovennævnte Fredskovsforpligtelse. Til Dato er denne overtaget af ialt 248 Plantager med et Areal af 28,099 Tdr. Land, og det er navnlig alle de større Plantager, som dette gjælder. Flere Eiere vil efterhaanden følge det givne Exempel, og Hedeselskabet søger paa enhver god Maade at formaae Eierne af de nye Plantager, som hvert Aar tilkomme, til at indgaae paa Forpligtelsen. En væsentlig medvirkende Grund til, at Fredskovssagen saa hurtigt — det er kun i Løbet af de sidste 3 Aar — er kommen i en saa god Gænge, er, at baade Regjering og begge Rigsdagens Afdelinger have viist den største Beredvillighed til at bevilge Statstilskudene til Fredskovsplantagerne. Og alle Hedesagens Venner ville ogsaa være dem takskyldige herfor.

Hedesagen har nu faaet et saadant Rodfæste heri Landet, at den ikke længer kan skydes tilside. Der vil endnu være mange og lange Kampe at bestaae, der maa arbeides med Forstand, Sindighed og samtidigt med stedse stigende Kraft, før Maalet kan naaes, men det kan naaes og det vil blive naaet, om ikke af os Voxne, saa dog af vore Børn. I 1848, da der kom et frisk Aandepust over Landet, var Heden saa at sige ude af Forbindelse med det øvrige Land, thi den savnede alle Kommunikationsmidler. Nu haves en Mængde Chausseer, og Jernbanenettet strækker sine voxende Arme ind over Heden. Der vil i de næste 40 Aar komme adskilligt mere heraf, og vi kunne derfor trøstigt arbeide paa Opdyrkning og Plantning, thi der er aldeles ingen Fare for, at Heden ikke vil kunne afsætte sine Produkter.

Heden kan derfor uden urimelig Anstrængelse eller Bekostning gjenerobres, og vort lille Land kan blive forøget med 100 □-Miil, der nu henligge uden Nytte, men som kunne bringes til at give et godt Udbytte og til at føde en talrig Befolkning.

Aarhus, i Januar 1888.

E. Dalgas.

III. Opfordring fra Bestyrelsen.

Vi undertegnede Bestyrere tillade os herved at rette en indtrængende Opfordring til Alle og Enhver, som have Evne og Villie til at offre paa Fædrelandets Alter, om at indmelde sig som Medlemmer af Hedeselskabet. Det aarlige Bidrag er mindst 4 Kr., der betales i Aarets første 3 Maaneder til Selskabets Forretningsførere, hos hvem ogsaa Indmeldelser finder Sted. Forretningsførernes Navne og Adresse findes anførte i denne Piece. Bidrag eengang for Alle af hvilken som helst Størrelse modtages med Taknemmelighed.

Ligeledes tillade vi os herved at opfordre Sparekasser, Foreninger, Amtsraad, Sogneraad og andre Institutioner, om at tilstille Hedeselskabet Bidrag, eller om at lade sig indtegne som Medlemmer enten hos Forretningsførerne eller paa Hedeselskabets Hovedkontor i Aarhus.

Ethvert nyt Medlem erholder deels det allerede Udkomne af Selskabets Skrifter, forsaavidt Oplag haves, deels Selskabets Tidsskrift, der udkommer i 5 a 6 tvangfrie Hefter.

Aarhus, i Bestyrelsen for det danske Hedeselskab i Januar 1888.

F. Mourier-Petersen. E. Dalgas. G. Morville.

IV. Hedeselskabets Bestyrelse.

1. Formand, Hofjægermester Mourier-Petersen til Rugaard pr Trustrup.
2. Justitsraad Morville i Viborg.
3. Oberstlieutenant E. Dalgas i Aarhus, hvor Hovedkontoret findes.

V. Repræsentantskabet.

1. Formand, Statsraad G. Bruun til Asmildkloster pr. Viborg.
2. Justitsraad, Amtsveiinspektør Meyer, Kalø pr. Rønde.
3. Oberst Myhre i Aalborg.
4. Gaardeier Chr. Jensen i Øster Bording pr. Silkeborg.
5. Gaardeier J. Jensen, Neder Uhre pr. Viborg.
6. Prokurator Valeur i Herning.
7. Kammerherre, Hofjægermester Lüttichau til Tjele pr. Onsild Station.
8. Proprietær Lautrup til Estrup pr. Brørup Station.
9. Overklitfoged, Baron Rosenkrantz til Færgegaarden pr. Sjørring St.
10. Kammerjunker Stemann til St. Restrup pr. Aalborg.
11. Proprietær Olesen til Nygaard pr. Lemvig.
12. Proprietær Momsen til Skovlyst pr. Brørup St.
13. Jægermester Krøyer til Rebbalegaard pr. Horsens.
14. Proprietær Hoppe til Pallesbjerg pr. Ulfborg.
15. Proprietær Bruun til Boelsgaard pr. Øster Svenstrup.
16. Godseier Bech, Engelsholm pr. Veile.
17. Mølleeier N. Møller, Letbæk Mølle pr. Varde.
18. Mølleeier N. Mouritzen, Vildbjerg Mølle pr. Herning.
19. Skovrider Fabricius, Vester Palsgaard pr. Nørre Snede.
20. Hofjægermester Honnens de Lichtenberg til Bidstrup pr. Laurberg.
21. Proprietær Hasselbalch, Aastrup pr. Hjørring.
22. Landinspektør Styrup i Ribe.
23. Folkethingsmand Aaberg, Aaberggaard pr. Bækmarksbro.

VI. Hedeselskabets lønnede Funktionairer.

a. **Ved Hovedkontoret.**

1. Revisor, Kontorchef Holten, Kjøbenhavn V.
2. Sekretair og Kasserer Iversen i Aarhus.
3. Assistent Petersen i Aarhus.

b. **Ved Plantning.**

	Skovrider Distrikt.
4. Skovrider Nyholm, Storskoven pr. Flauenskjold.	Nr. I.
5. Assistent Weirum, Tversted pr. Sindal.	Nr. I.
6. Skovrider Hecquet, Serhøi pr. Støvring.	Nr. II.
7. Skovrider Morville i Viborg.	Nr. III.
8. Assistent Stærmose, St. Hjøllund pr. Funder.	Nr. III.
9. Assistent Bidebæk, Molgier pr. Horsens.	Nr. IV.
10. Skovrider Chr. Dalgas, Birkebæk pr. Herning.	Nr. V.
11. Assistent Nielsen, Harreskov pr. Kibbæk St.	Nr. V.
12. Assistent Th. Christensen, Velling pr. Ringkjøbing.	Nr. V.
13. Plantør Nielsen i Provsthuus pr. Herning.	Nr. V.
14. Plantør Jørgen Madsen i Birkebæk pr. Herning.	Nr. V.
15. Plantør Andreas Christensen i Hesselvig pr. Herning.	Nr. V.
16. Plantør Sørensen i Lyng pr. Herning.	Nr. V.
17. Plantør Eskild i Skarrild pr. Herning.	Nr. V.
18. Skovrider M. Holt i Paabøl pr. Tarm.	Nr. VI.
19. Assistent Nicolaisen i Orten pr. Varde.	Nr. VI.
20 Skovrider Sørensen, Hølund-Søgaard, Vorbasse pr. Lunderskov.	Nr. VII.
21. Skovrider Fritz, Aalykke pr. Brørup.	Nr. VIII.
22. Assistent H. Christensen, Sønderholm pr. Brande.	Nr. VIII.

c. **Ved Engvanding.**

23. Ingeniør, Cand. polyt. S. Brønsted, Hesselvig pr. Herning.
24. Engformand Ingvar Hansen, sammesteds.

d. **Ved Mergelsøgning.**

25. Mergelsøger A. Østergaard, Agerskov pr. Silkeborg.
26. Mergelsøger Chr. Pedersen, Hedehusene pr. Ølgod.

VII. Fortegnelse over Hedeselskabets Forretningsførere,

i Januar 1888.

Aalborg. Amtsveiinspekt., Lt. Schlegel, i Aalborg.

Aarhus. Firmaet Brødrene Skovby, Aarhus.

Allinggaard. Landvæsensc. Wahl, Alling Mølle pr. Silkeborg.

Als. Proprietær Knudsen, Lysholm pr. Nordborg.

Assens. Firmaet N. M. & F. Plum i Assens.

Birkelse. Stamherre Skeel, Skeelslund pr. Aabybro.

Bjerre. Sagfører H. Busch, Bjerre pr. Horsens.

Bornholm. Herredsfuldmægtig Høst i Svanike.

Borris. Lærer Jepsen, Borris pr. Borris St.

Brande. Assistent H. Christensen, Sønderholm pr. Brande.

Brædstrup. Proprietær E. Bedel, Fuglsang pr. Brædstrup.

Brønderslev. Proprietær Møller, Hvilshøigaard pr. Brønderslev.

Ebeltoft. Sagfører Bay, Ebeltoft.

Esbjerg. Landinspektør Madsen, Esbjerg.

Faaborg. Kjøbmand Otto Smith, Faaborg.

Falster. Godseier Wilhjelm, Orenæs, r. N. Alslev.

Fanø. Kjøbmand Gotfredsen, Sønderho paa Fanø.

Faxe. Konsul C. Prip, Faxe.

Flauenskjold. Skovrider Nyholm, Storskoven pr. Flauenskjold.

Fly. Lærer Jacobsen, Fly pr. Skive.

Fredericia. Havebrugskandidat C. Mariboe, Fredericia.

Frederikshavn. Proprietær Holm, Ribberholt pr. Frederikshavn.

Gjedsted. Pastor Bille, Vesterbølle pr. Gjedsted.

Grenaa. Landinspektør Christensen, Grenaa.

Hadsund. Plantør Jensen, Visborggaard pr. Hadsund.

Hammel. Apotheker Budtz, Hammel.

Hanherred. Proprietær Hasselbalch, Nørgaard pr. Ø. Svenstrup.

Helsingør. Apotheker Rink, Helsingør.

Herning. Prokurator Valeur, Herning.

Hillerød. Veiinspektør Birk, Frederiksborg.

Hjallerup. Proprietær, Roesdahl, Ø. Aslund pr. Hals.

Hjørring. Konsul J. H. Nielsen, Hjørring.

Hobro. Kaptain Lohff, Hobro.

Holbæk. Borgmester Hansen, Holbæk.

Holstebro. Amtsveiinspektør Frellesvig, Holstebro.
Holsted. Skovrider Fritz, Aalykke pr. Brørup.
Horns Herred. Godsinspektør Borch, Jægerspriis pr. Frederikssund.
Horsens. Redaktør Fogh, Horsens.
Houen. Lærer Christensen, Houen pr. Tarm.
Ikast Boelsmand S. Krøigaard, Gjellerup pr. Hammerum.
Kallundborg. Inspektør Ottesen, Kysthospitalet pr. Kallundborg.
Karup Gaardeier J. Jensen, Neder Uhre pr. Viborg.
Kjellerup. Landinspektør Buchholtz, Kjellerup.
Kjerteminde. F. Dalgas, Kjerteminde.
Kjøbenhavn. Oberstlieutnant Collin Lundh, Sortedamsgade 5, Kjøbenhavn N.
Kjøge. Stationsforstander, Kmjkr. Schübeler, Kjøge.
Knabstrup. Stationsforstander Lt. Raffenberg, Mørkøv St.
Kolding. Landinspektør Pingel, Kolding.
Korsør. Kjøbmand Joh. Stapel, Korsør.
Langaa. Kjøbmand H. Hansen, Langaa.
Langeland. Sagfører Harder, Rudkjøbing.
Lemvig. Proprietær Koch, Nørmark pr. Lemvig.
Lindenborg Jægermester Hvass, Randrup pr. Skjørping.
Løgstør. Proprietær Juul, Kornumgaard pr. Løgstør.
Mariager. Sagfører Blegvad, Mariager.
Middelfart. Redaktør, Kaptain Cl. Madsen, Middelfart.
Morsø. Toldfuldmægtig Wulff, Nykjøbing p. M.
Møen. Grosserer Hans F. Carøe, Stege.
Nakskov. Landinspektør, Justitsraad Jensen, Nakskov.
Nibe. Apotheker Nielsen, Nibe.
Næstved Kjøbmand Chr. Satterup, Næstved.
Nørresnede. Postmester Heide i Nørresnede.
Odder. Particulier Brechling i Odder.
Odense. Amtsveiinspektør Lt. Petri, Odense.
Odsherred. Glarmester Boeg, Nykjøbing p. Sjælland.
Orten. Lærer Nielsen, Thinghøi pr. Varde.
Præstø. Overretssagfører Bjerre, Præstø.
Randers. Overretssagfører Elle, Randers.
Ribe. Redaktør Stegemann, Ribe.
Ringgive. Lærer Svenningsen, Langelund pr. Veile.
Ringkjøbing. Bankdirektør Harpøth, Ringkjøbing.
Ringsted. Borgmester Thalbitzer, Ringsted.
Roskilde. Landinspektør P. Fritz, Roskilde.
Ronde. Skovrider Dreyer, Skrald pr. Hornslet.
Samsø. Forpagter Lassen, Visgaard paa Samsø.
Saxkjøbing. Skovrider Bornebusch, Hardenberg pr. Saxkjøbing.
Silkeborg. Sagfører Hammer, Silkeborg.
Skanderborg. Assistent Skovgaard, Skanderborg.
Skive. Boghandler Rybner Petersen, Skive.
Skjelskør. Kjøbmand Nagel, Skjelskør.
Skjern Plantør Th. P. Oldager, Skjern.
Skovbjerg. Sognefoged K. C. Thomsen, S. Felding pr. Herning.
Slagelse. Lærer Toepfer, Slagelse.
Slaugs Herred. Kasserer N. Madsen, Vorbasse Nebel pr. Lunderskov.
Sneibjerg. Lærer P. Eriksen, Helstrup pr. Herning.
Sorø. Apotheker Glahn, Sorø.
Storeheddinge. Lærer Joh. Michelsen, Storeheddinge.

Støvring. Skovrider Hecquet, Sexhøi pr. Støvring St.

Svendborg. Amtsveiinspektør Husen, Svendborg.

Sæby. Sagfører N. Christiansen, Sæby.

Sønderomme. Lærer Balle, Sønderomme pr. Veile.

Tarm. Sagfører Chr. Jensen, Tarm.

Terndrup. Læge C. Møller, Terndrup pr. Skjørping.

Thisted. Amtsfuldmægtig Hansen, Thisted.

Uldum. Apotheker v. Eggers, Uldum.

Ulfborg. Maler Lund, Ulfborg pr. Ulfborg St.

Varde. Boghandler N. O. Nielsen, Varde.

Veile. Amtsveiinspektør Ridde, Veile.

Viborg. Boghandler A. Jacobsen Viborg.

Villestrup. Forpagter Olsen, Villestrup pr. Arden St.

Vinderup. Lærer Jensen, Mogenstrup pr Vinderup.

Vordingborg. Apotheker Gøtzsche, Vordingborg.

Vrads. Assistent Stærmose, St. Hjøllund pr. Funder St.

Ølgod. Læge Philipsen, Ølgod pr. Ølgod Station.

Ørre. Lærer Jensen, Ørre Nygaard pr. Herning.

Ørsted. Proprietær Secher, Sandgaarden pr. Ørsted.

Samt

Hedeselskabets Hovedkontor hos Oberstlieutnant Dalgas i Aarhus.

VIII. Fortegnelse

over

de af Hedeselskabet hidtil udgivne Skrifter.

1. Forhandlinger ved det danske Hedeselskabs constituerende Møde i Aarhus den 28de Marts 1866. 1866, 6 Sider.
2. Love for det danske Hedeselskab. 1866, 4 Sider.
3. Forretningsorden for det danske Hedeselskabs Repræsentantskab i Henhold til Selskabets Love. 1866, 4 Sider.
4. Beretning om det danske Hedeselskabs første Repræsentantmøde i Aarhus den 28de Juni 1866. 1866, 8 Sider.
5. Beretning om det danske Hedeselskabs Organisation og Virksomhed. 1867, 8 Sider.
6. Beretning om det danske Hedeselskabs Foretagende i 187 samt Arbeidsplan for 1868. 1868, 67 Sider.
7. Do. om do. i 1868, samt do. for 1869. 1869, 79 Sider.

8. Beretning om det danske Hedeselskabs Foretagende i 1869 samt Arbeidsplan for 1870. 1870, 81 Sider.
9. Do. om do. i 1870, samt do. for 1871. 1871, 78 Sider.
10. Do. om do. i 1871, samt do. for 1872. 1872, 108 Sider.
11. Do. om do. i 1872, samt do. for 1873 1873, 114 Sider.
12. Do. om do. i 1873, samt do. for 1874. 1874, 134 Sider.
13. Do. om do. i 1874, samt do. for 1875. 1875, 146 Sider.
14. Do. om do. i 1875, samt do. for 1876. 1876, 143 Sider.
15. Do. om do. i 1876, samt do. for 1877. 1877, 58 Sider.
16. Do. om do. i 1877, samt do. for 1878. 1878, 58 Sider.
17. Do. om do. i 1878, samt do. for 1879. 1879, 51 Sider og Medlemsliste.
18. Hedeselskabets Tidsskrift 1879, 1 Hefte, 28 Sider.
19. Do. do. 1880, 9 do. 224 Sider samt Medlemsliste.
20. Do. do. 1881, 9 do. 220 Sider samt do.
21. Do. do. 1882, 7 do. 210 Sider samt do.
22. Do. do. 1883, 9 do. 224 Sider samt do.
23. Do. do. 1884, 6 do. 220 Sider samt do.
24. Do. do. 1885, 5 do. 176 Sider samt do.
25. Do. do. 1886, 6 do. 152 Sider samt do.
26. Do. do. 1887, 7 do. 158 Sider samt do.
27. En Oversigt over Hederne i Jylland ved E. Dalgas, 1866, 24 Sider.
28. Geografiske Billeder fra Heden ved E Dalgas, 1867, 1. Hefte 45 Sider.
29. Do. do. do. ved E. Dalgas, 1868, 2. Hefte 90 Sider.
30. Veiledning til Træplantning i Hedeegne ved E. Dalgas, 1871, 79 Sider.
31. Tillæg til Veiledning ved Træplantning i Hedeegne ved E. Dalgas, 1872, 26 Sider.
32. Den dybe Reolpløining, anvendt til Hedeplantning ved E. Dalgas, 1872, 32 Sider.
33. En Hedereise i Hannover ved E. Dalgas. 1873, 32 Sider.
34. Anvisning til Anlæg af Smaaplantninger omkring Gaarde og Haver, samt til Anlæg af levende Hegn og Pilekulturer. 1875 48 Sider i 2 Oplag.
35. Anvisning til Anlæg af Smaaplantninger ved E. Dalgas. (3 Oplag af Nr. 34 med Ændringer). 1883, 27 Sider.
36. Hede-Moser og Kjærjorder ved E. Dalgas. 1876, 103 Sider.
37. Om Engvanding ved E. Dalgas. 1877, 160 Sider.
38. Om Plantning i Jylland navnlig i dets Hedeegne ved E. Dalgas. 1877, 75 Sider.
39. Hederne i Danmark og deres Tilkultivering ved E. Dalgas. 1878, 25 Sider.
40. Regler for Behandling af Planteskoler til Naaletræer og grove Løvtræer ved E. Dalgas. 1884, 35 Sider.

Ovennævnte Skrifter ere ikke i Handelen; de tilstilles nye Medlemmer gratis, forsavidt Oplag haves.

Aarhuus i April 1888.

Bestyrelsen.

IX. Love for det danske Hedeselskab.

I. Selskabets Formaal.

§ 1.

Selskabets Hovedformaal er at fremme Frugtbargjørelsen af de jydske Heder.

§ 2.

Dette Formaal skal fortrinsviis søges opnaaet ved at befordre Engvanding i større Stil, ved at fremme Plantning og ved at søge udvirket, at Veiene i Heden forøges og forbedres.

a) Det er af største Vigtighed for Hedens Opkomst, at Hedebyrkningen gives en ny Basis foruden det allerede bestaaende Agerbrug i Hedens Udkanter; og en saadan sund Basis af stor Udstrækning kan skaffes tilveie ved Fremkaldelsen af Enge langs Hedelandets mange mægtige Aaløb.

Selskabet skal derfor lade disse Dalstrøg undersøge, for bestemt at kunne paavise de Steder, hvor Aavandet med Fordeel kan trækkes ind over Heden, samt dernæst virke hen til, at Engvandingsarbeiderne blive fremmede, og at Lovgivningen letter disse Arbeiders Udførelse.

b) Selskabet anseer Plantninger i Heden for en nødvendig Betingelse for Hedens Opkomst. Det skal derfor saameget søge at fremme Trækulturen iblandt Andet ved at opmuntre til Indhegning, ved at lette Beboerne Adgang til gode Planter og til at erholde god Anvisning om Plantningen, ved at søge at formaae Communer eller Corporationer til at anlægge Plantager og være disse behjælpelige med Veiledning og Raad m. m., ved at frede om de i Heden endnu bestaaende Egekrat og ved at erhverve Kjendskab til de Hedestrækninger, der fortrinsvis egne sig til Plantning.

c) En nødvendig Betingelse for Hedens Opkomst er tillige gode Communicationsmidler i tilstrækkeligt Antal. Da denne Betingelse ikke er opfyldt, skal Selskabet stræbe hen efter at kunne paapege de Mangler, som det er nødvendigt at hæve, og hos rette Vedkommende virke for og paaskynde Bygningen af de manglende Landeveie og Biveie.

§ 3.

Selskabet vil endvidere søge at vække Interesse for og udbrede Oplysning om Forholdene i Heden og i den Anledning selv forskaffe sig Kjendskab til Hedens Udstrækning, Beliggenhed, Bonitet, Udstiftningsforhold, til Mergelens Beliggenhed og Godhed, til Grundvandets Dybde, samt overhovedet til hvad der kan have Betydning for Cultiveringen. Disse erhvervede Oplysninger skulle derhos gjøres let tilgængelige for Publikum.

Faaer Selskabet dernæst Evne til at fremme sit Hovedformaal paa flere Maader, maa de nærmere Bestemmelser i saa Henseende vedtages i Henhold til den nedenanførte § 9.

§ 4.

Da Regjeringen med de Kræfter, der staae til dens Raadighed, har Midler i Hænde til at foretage en Deel af de forberedende Undersøgelser, der ere nævnte i § 2 og 3, vil Selskabet stræbe efter at faae Regjeringens Hjælp til disse Arbeider, ligesom det overhovedet vil opfordre Regjeringen til at støtte det i sin

Virksomhed. Det vil endvidere søge at træde i Forbindelse med det kongelige Landhuusholdningsselskab og andre Foreninger af landoeconomisk Vigtighed.

II. Organisationen.

§ 5.

Selskabets Medlem er Enhver, som bidrager mindst 2 Rd. aarligt til Selskabet eller indskyder mindst 50 Rd. engang for Alle.

Selskabets Anliggender varetages af et Repræsentantskab af 20, der supplere sig selv, og som første Gang vælges af Indbyderne, der derhos vælge 10 Suppleanter.

Repræsentantskabet vælger en Bestyrelse af 3 Medlemmer, en Formand for Repræsentantskabet og en Revisor. Første Gang vælges Bestyrelsen af Indbyderne, der tillige vælge 3 Suppleanter.

Bestyrelsen vælger sin egen Formand. Den kan i fornødent Fald forøge sit Antal ved eget Valg. Hvert andet Aar udtræder et Medlem af Bestyrelsen.

§ 6.

Bestyrelsen kan sammenkalde Medlemmerne til en Generalforsamling for at forelægge dem vigtige Foranstaltninger til Beslutning, der dog forinden skulle have Repræsentantskabets Samtykke. Generalforsamling kan forlanges af 20 Medlemmer igjennem Bestyrelsen.

Bestyrelsen sammenkalder aarligt Repræsentantskabet, aflægger Regnskab for det forløbne Aar og forelægger det en Virksomhedsplan for det kommende.

Den udgiver aarlig en trykt Beretning om Selskabets Virksomhedsplan og Status m. m.

Bestyrelsen har i Almindelighed at holde sig til den vedtagne Virksomhedsplan, men skal dog ikke kunne drages til Ansvar af Repræsentantskabet for Afvigelser herfra, som Forholdene have maattet medføre.

Bestyrelsen skal have sine Udgifter dækkede.

§ 7.

Bidragenes Opkrævning, Regnskabsførelsen, Midlernes Frugtbargjørelse, ordnes ved Vedtægter af Bestyrelsen.

§ 8.

Selskabets Medlemmer erholde dets Skrifter gratis.

§ 9.

Forandringer i Lovene for Selskabet kunne kun vedtages paa en Generalforsamling ved en simpel Majoritetetsbeslutning, efterat Repræsentantskabet med $^3/_4$ Majoritet af de Mødende har bifaldet Forandringen.

§ 10.

En Opløsning af Selskabet kan kun vedtages paa samme Maade, og tager Repræsentantskabet derefter Bestemmelse om Anvendelsen af Selskabets Midler i nationalt Øiemed.

